

MILENA ŠUBRTOVÁ A KOL.

POHÁDKOVÉ PŘÍBĚHY

V ČESKÉ LITERATUŘE PRO DĚTI A MLÁDEŽ
1990–2010

Masarykova univerzita

muni
PRESS

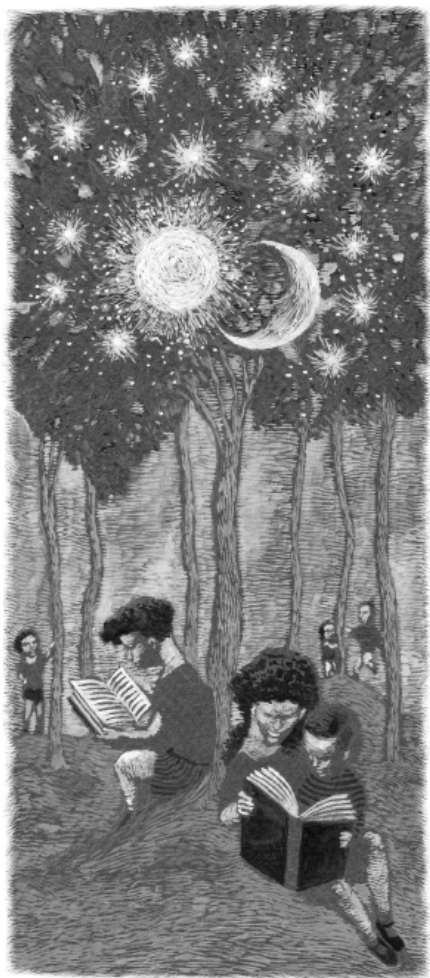
Vydání publikace bylo realizováno s finanční podporou

Grantové agentury ČR v rámci grantového projektu č. 405/09/0938.

Recenzentky: doc. PhDr. Vlasta Řeřichová, CSc., prof. PhDr. Svatava Urbanová, CSc.

MILENA ŠUBRTOVÁ A KOL.

**POHÁDKOVÉ PŘÍBĚHY
V ČESKÉ LITERATUŘE
PRO DĚTI A MLÁDEŽ
1990–2010**

MILENA ŠUBRTOVÁ A KOL.

POHÁDKOVÉ PŘÍBĚHY

V ČESKÉ LITERATUŘE PRO DĚTI A MLÁDEŽ
1990–2010

Masarykova univerzita
Brno 2011

Katalogizační záznam:

ŠUBRTOVÁ, Milena, et al.

Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež : (1990–2010).

1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 323 s.

ISBN 978-80-210-5692-3. DOI 10.5817/CZ.MUNI.M210-5692-2011

Klíčová slova: česká literatura * literatura pro děti a mládež * české pohádky

* české příběhy * pohádkové příběhy * publikace pro děti * 1990–2010

Konspekt: 82-93 - Literatura pro děti a mládež (o ní)

MDT: 821-93 * 821.162.3-32

© 2011 Miroslav ChochoLATý, David Kroča, Ivan Němec, Jiří Poláček,

Martin Reissner, Milena Šubrtová, Naděžda SieglOVá, Jitka Zítková

© 2011 Masarykova univerzita

Illustration © 2011 Renáta Fučíková

ISBN 978-80-210-7722-5 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-5692-3 (vázaná vazba)

DOI 10.5817/CZ.MUNI.M210-5692-2011

Úvodem

Předložená monografie se věnuje problematice českého pohádkového příběhu v rozpětí od roku 1990 do roku 2010. Instalace svobodného knižního trhu, proměny ediční politiky se vstupem nových nakladatelských domů na českou literární scénu, konfrontace se zahraničními vlivy a především odlišné čtenářské kompetence současných dětí ovlivnily pochopitelně i žánrovou mapu současné literatury pro děti a mládež. Od 90. let 20. století se začínají rozvíjet tradičně vnímané hranice, jimiž se literatura určená dětem vydělovala jako subsystém navenek, ale i hranice, které ji vnitřně žánrově i hodnotově stratifikovaly a čtenářsky kategorizovaly.

Věnovat soustředěnou pozornost jednomu literárnímu žánru může v tomto kontextu působit jako metodologický anachronismus. Autorská pohádka ovšem představovala od konce 19. století základní opěrný pilíř české literatury pro děti, ve 20.–30. letech a v 60. letech 20. století pak dokonce hodnotově významný průsečík, v němž se potkávali autoři píšící výhradně pro děti s renomovanými tvůrci literatury pro dospělé, ať již vstupovali do žánrového prostoru pohádky z vnitřní potřeby či do něj byli vehnáni společenskou situací, která jim neumožnila vyjadřovat se přímo, bez zástěrky pohádkářské fantazie. Ponechává si autorská pohádka i dnes svůj umělecky novátorský potenciál, vnitřní dynamiku a čtenářskou atraktivitu v jisté žánrové kontinuitě? Zaměřujeme se na poetiku jednotlivých autorů, kteří se k autorské pohádce v uplynulém dvacetiletí přikláněli, na prostupování žánrových hranic i funkcí pohádkového příběhu. Činíme tak s vědomím obtížnosti uchopit všechny žánrové modifikace a užíváním spojení „pohádkový příběh“ úmyslně naznačujeme jejich šíři a přesah do dalších genologických oblastí.

Úvodní studie rekapituluje základní vývojové trendy autorské pohádky ve sledovaném období, nemůže si ovšem nárokovat faktografickou úplnost ani interpretační detailnost. Představuje kontextový rámec pro kapitoly věnované

pohádkové tvorbě jednotlivých autorských osobností, kde se v interpretačních analýzách odkrývají pohyby žánrového vývoje – progresivní i ty reprodukcni či anachronické. Uspořádání interpretačních sond do jednotlivých oddílů neodráží ani tak snahu o zevrubnější žánrově–typovou klasifikaci autorské pohádky, ale vypovídá o konstantním zastoupení pohádkového příběhu v české literatuře pro děti a mládež, o rozmanitosti jeho komunikačních, funkčních i strukturních posunů v kontaktu či kontaminaci s jinými žánrovými oblastmi.

Oddíl *Mezi folklórem a autorskou tvorbou* otevírá kapitola věnovaná adaptacím světových pohádek Jana Vladislava. Ohlédnutí za Vladislavovou adaptační aktivitou, jejíž počátky sahají až do 50. let 20. století, lze vnímat i jako určité splacení dluhu vůči autorovi, do jehož tvorby negativně zasahovaly publikační zákazy v poúnorovém i normalizačním období a jehož přínos pro dětskou literaturu dosud nebyl adekvátně zhodnocen. Zevrubná analýza Vladislavova svébytného přístupu k pohádkovým látkám, které jsou díky reedicím i novým vydáním autorových děl opět přítomny v současném literárním kontextu, představuje důležitý spojovací můstek, po němž se dostáváme k dalším adaptátorům, jejich adaptačním strategiím a pohádkovým okruhům. V následujících kapitolách sledujeme adaptace českých pohádek Milady Motlové a připomínáme současná převyprávění amerických pohádek Pavlem Šrutem.

V dalším bloku *Pokračování čtvrtkovské linie české pohádky* se rovněž osvětlují vazby k pohádkové produkci předchozích desetiletí. Kapitoly věnované pohádkovému dílu Františka Nepila, Emila Šalouna a Jaromíra Kincla upozorňují na textotvorné postupy známé již z tvorby Václava Čtvrťka a ukazují, jakých podob nabývají v současné autorské pohádce.

Sílicí fenomén výtvarně bohatých autorských knih představuje *Pohádkový příběh v obrázkové knížce*, v jehož rámci se pojednává o pohádkové tvorbě Pavla Čecha, Martiny Skaly a experimentálněji laděném díle Petra Nikla a Františka Skály, jejichž texty jsou nedílné spjaty s jejich osobitým výtvarným vyjadřováním.

Oddíl *Nonsense, parodie, travestie, humorné posuny* sleduje ve čtyřech kapitolách současnou pohádkovou tvorbu jinak různorodých autorů, které však

spojuje poetika založená na humorných posunech v tematickém, kompozičním i jazykovém plánu. Pohádkové knihy Arnošta Goldflama charakterizuje sebeironický nadhled v propojení hrdiny a vyprávěče pohádek o neohroženém tatínkovi, zasazených do rámce civilního života, zatímco Ivan Binar své pohádky rozvíjí v aluzích na folklórní syžety. Proměny fiktivního pohádkového světa Aloise Mikulky jsou zachyceny prostřednictvím jedné z typických postav Mikulkova pohádkového světa – ježibaby. Kapitola věnovaná pohádkám Magdaleny Wagnerové ukazuje nové směřování v autorčině pohádkové tvorbě, v níž je hranice experimentu překročena směrem k žánrové kodifikaci pohádkové travestie.

Kapitoly oddílu *Imaginativní pohádka* se zabývají kompozičně i významově mnohvrstevnatými pohádkovými texty Karla Šiktance, Violy Fischerové, Radka Malého, Jiřiny Salaquardové a Ludmily Klukanové a upozorňují na prostupnost poetik uvedených autorů v jejich tvorbě pro děti a pro dospělé. Syntetizujícím završením těchto analýz je kapitola všímající si děl Michala Viewegha a Pavla Šruta právě ze zorného úhlu diskutabilní adresnosti jejich pohádkových textů ve vztahu k výhradně dětským recipientům.

Pohádkami, které zůstávají věrně původnímu etickému poselství a propojují je s nezakrývanou výchovnou či návodnou instrukcí, se zabýváme v oddíle *Pohádka v prostoru návodné literatury*, který obsahuje kapitoly o pohádkové tvorbě Pavla Brycze, Daniely Krolupperové, Olgy Černé a Ivony Březinové.

Připojený soupis vydaných pohádkových textů upozorňuje rovněž na ty autory, ediční počiny a texty, jež sice nejsou zahrnuty do žádné kapitoly, nicméně zasluhují si náš zájem. Klíčem k jejich výběru byl především dobový literárněkritický a čtenářský ohlas, který se odrazil například v hodnocení literárních soutěží (Zlatá stuha, Magnesia Litera) a anket (SUK).

Milena Šubrtová

MILENA ŠUBRTOVÁ

**Fairy tales in the Czech literature for children and youth
(1990–2010)**

It is not possible to describe the position and the form of fairy tale in the Czech literature for children and youth of the past two decades without returning to transformations of the Czech literary scene immediately after 1989. The 1990s in the Czech literature for children and youth were a turbulent period influenced by social changes brought about by de-monopolization and fragmentation of publishing activities and also by the chance of open confrontation with the international book production featuring top as well as trivial and utilitarian works. The new national production of that period remained in the shadow of edition returns to the time-tested books from the golden collection of the Czech literature and also returns to the banned authors of the previous period. Quantitatively, catchy translations prevailed on the book market.

Literary critics and historians described the situation with the help of metaphoric similes that became common as apt characterizations of the children's literature of the late 20th century. In the now non-existent journal *Zlatý máj* the national production of the first half of the 1990s was called “stagnant water” by Petr Matoušek. In the publication *Meandry a metamorfózy dětské literatury* [Meanders and metamorphoses of children's literature] (2003) Svatava Urbanová sees the developmental dynamics of the contemporary literature for children and youth as an alternation of “metamorphoses”, i.e. changing sections in the mainstream of the production for children, with “meanders” in which the movement slows down and a stagnation comes in¹.

At the beginning of the 21st century we may already say that the Czech literature for children and youth has avoided crisis scenarios predicted by literary critics in the 1990s. The decline of the publishers' (and authors') interest in the contemporary Czech literature was a temporary side-effect of the installation of the free book market. The

1 URBANOVÁ, S. *Meandry a metamorfózy dětské literatury* [Meanders and metamorphoses of children's literature]. Olomouc: Votobia, 2003.

MILENA ŠUBRTOVÁ

Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež (1990–2010)

Charakterizovat postavení a podobu pohádkového příběhu v české literatuře pro děti a mládež uplynulého dvacetiletí nelze bez návratu k proměnám české literární scény bezprostředně po roce 1989. Devadesátá léta 20. století představovala v uvedené literatuře hodnotově rozkolísané období, ovlivněné společenskými proměnami, které s sebou přinesly demonopolizaci a roztržitost nakladatelských aktivit, na straně druhé ovšem i možnost otevřené konfrontace se světovou knižní produkcí, a to jak v jejích vrcholných dílech, tak v podobách triviálních a utilitárních. Nová domácí tvorba v tomto období zůstávala ve stínu edičních návratů k prověřeným titulům zlatého fondu české literatury i k dříve umlčovaným autorům. Kvantitativní převahu na knižním trhu získávala prvoplánově líbivá překladová literatura.

Literární kritikové a historikové popisovali tento stav pomocí metaforických příměrů, které se pro svoji přiléhavost vžily jako výstižné kvalifikace dětské literatury na sklonku 20. století. Petr Matoušek nazval v dnes již zaniklém časopise *Zlatý máj* domácí tvorbu první poloviny 90. let „stojatou tůňkou“. Svatava Urbanová v publikaci *Meandry a metamorfózy dětské literatury* (2003) spatřuje vývojovou dynamiku soudobé literatury pro děti a mládež ve střídání „metamorfóz“, tedy proměnlivých úseků v řečišti tvorby pro děti, s „meandry“, v nichž se pohyb zpomaluje a dochází ke stagnaci¹.

Na počátku 21. století již můžeme konstatovat, že se česká literatura pro děti a mládež úspěšně vyhnula krizovým scénářům, které jí literární kritika v 90. letech věštila. Pokles nakladatelského i autorského zájmu o současnou českou literaturu byl dočasným průvodním jevem při instalaci svobodného knižního trhu. Příliv brakové literární produkce ze zahraničí nedokázal

1 URBANOVÁ, S. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003.

influx of trash literary production from abroad could not supersede values of the national production in the readers' minds. Even as late as the mid-1990s Zdeněk Zapletal was afraid of the harmful influence of "the ubiquitous Donald ducks, turtle and frog mutants; Uncle Scrooge and others will knock out Čapek, Lada, Little Beetles and many others."² It is symptomatic that Zapletal puts standardized representatives of the fairy tale genre as a synecdochic representation of the whole children's literature – the Disney's commercial production – against artistic texts that are part of the golden collection of the Czech literature for children. Fears of the children's literature becoming an isolated enclave removed from the national literature did not come true. On the contrary, the contemporary literature for children and youth also gains a potential to appeal to adult readers and children's books begin to be written by authors successfully established in the area of literature for adults. The fairy tale, both in an adapted form and as an authorial one, still represents an important genre space.

Adaptations and modifications of fairy tale matters

In the early 1990s a great number of fairy tale and legend anthologies appeared representing a natural reaction to possibilities offered by the free book market. Besides commercial editions relying on classic fairy tale topics in catchy and simplified forms, both textual and pictorial, there also appeared editions originating due to the chance to present a fairy tale legacy according to one's own choice and conception.

The fairy tale as a genre representing a trans-generation link was a promising market success and, logically, did not avoid trivializing modifications. Neither the names of the original collectors and adapters can be a guarantee as their works are now presented in different contextual and axiological links and often in non-professional textual editions. As an example of that trend we may mention the edition of fairy tales by Františka

2 ZAPLETAL, Z. *Dětská knížka ani její kritika nemají na růžích ustláno* [The children's books or their criticism are not roses all the way]. In *Kritika literatury pro děti a mládež (1945–1995)*. Brno: Ústav literatury pro mládež, 1995, pp. 17–18.

vytlačit z čtenářského povědomí hodnoty domácí tvorby. Ještě v polovině 90. let se Zdeněk Zapletal obával škodlivého vlivu toho, že „všudypřítomní kačeři, želví a žabí mutanti, strýček Skrblík a jim podobní knokautují Čapka, Ladu, Broučky a četné další“². Je příznačné, že Zapletal proti sobě staví typizované reprezentanty právě pohádkového žánru, jenž se stává synekdochickým obrazem celé dětské literatury – disneyovskou komerční produkci a umělecky náročné texty, které jsou součástí zlatého fondu české literatury pro děti. Obavy, že se dětská literatura stane izolovanou enklávou, vytrženou z kontextu celonárodní literatury a opomíjenou renomovanými tvůrci i kritiky, nedošly naplnění. Současná literatura pro děti a mládež naopak získává ambice i potenciál oslovit rovněž dospělé čtenáře a k tvorbě pro děti se přiklání autoři, kteří se již úspěšně etablovali v oblasti literatury pro dospělé. Pohádka, ať už v adaptované podobě či jako pohádka autorská, přitom stále představuje významný žánrový fenomén.

Adaptace a úpravy pohádkových látek

Počátkem devadesátých let 20. století se vynořuje velké množství pohádkových a pověstových souborů, které představují přirozenou reakci na možnosti skýtané volným knižním trhem. Vedle komerčních edic, sázejících na prezentaci klasických pohádkových syžetů v líbivé a simplifikované podobě textové i obrazové, se objevují rovněž ediční počiny vznikající z možnosti necenzurované předložit pohádkový odkaz ve vlastním autorském výběru a koncepci.

Pohádka jako žánr ztělesňující transgenerační pojítko slibovala tržní úspěšnost a pochopitelně se nevyhnula trivializačním úpravám. Zárukou kvality nemohou být ani jména původních sběratelů a adaptátorů, neboť jejich dílo je nyní prezentováno v jiných kontextových i axiologických souvislostech a zhusta v laické textové redakci. Jako příklad této tendence lze zmínit

2 ZAPLETAL, Z. Dětská knížka ani její kritika nemají na růžích ustláno. In *Kritika literatury pro děti a mládež (1945–1995)*. Brno: Ústav literatury pro mládež, 1995, s. 17–18.

Stránecká in the Brno publishing house Jota from the early 1990s³. It even included such fairy tales (*O maceše čarodějnicí, O koňské hlavě, O hodné Bětce a zlé Julianě* [About a witch stepmother, About a horse head, About good Betty and bad Juliana]) the end of which, accompanied by naturalistically depicted motifs of cruelty and evil, may get in contradiction with the understanding of the victory of the good by the contemporary child reader.

The demand of the book market, satisfied especially in the first half of the 1990s by sub-standard translations and insensitive adaptations of both folkloric and original fairy tale topics, was then heard in a number of publishing houses that established fairy tale editions arranged by thematic criteria or cultural-geographical aspects. The Albatros publishing house set up the edition *The Most Beautiful Fairy Tales* combining demands of the editorial approach with reading attractiveness and since 1995 it has published twelve anthologies “from treasures of Czech and foreign fairy tale writers” where each volume dealt with one of the fairy tale characters (e.g. *Nejkrásnější pohádky o třech sestřích* [The most beautiful fairy tales about three sisters], 1995; *Nejkrásnější pohádky o čarodějnicích* [The most beautiful fairy tales about witches], 1996; *Nejkrásnější pohádky o strašidlech* [The most beautiful fairy tales about ghosts], 1997; *Nejkrásnější pohádky o vodních a mořských bytostech* [The most beautiful fairy tales about water sprites and sea creatures], 2000; *Nejkrásnější pohádky o princích* [The most beautiful fairy tales about princes], 2005).

A specialized edition of other nations’ myths, fairy tales and legends (*Mýty, pohádky a legendy* [Myths, fairy tales and legends]) was published by the Argo publishing house. The edition, which has more than thirty volumes, draws on storytelling traditions of various nations and continents all over the world leaving the stories to have their non-stylized roughness and rawness with which they react to everyday and existential problems of the mankind. While some anthologies openly aim at adult readers, others – primarily oriented towards fairy tale matters – may be offered to child recipients, too (e.g. *Strašidelný chrám v horách. Japonské lidové pohádky a pověsti* [A haunted temple in the mountains. Japanese folk fairy tales and legends], 2009; *Paní moře. Řecké pohádky* [The lady of the sea. Greek fairy tales], 2009; *Pomsta hadů. Mýty tchajwanských domorodců* [A revenge of snakes. Myths of Taiwanese people], 2010, etc.).

3 STRÁNECKÁ, F. *Moravské národní pohádky* [Moravian national fairy tales]. Brno: Jota, 1991.

edici pohádek Františky Stránecké v brněnském nakladatelství Jota z počátku devadesátých let 20. století³. Našly v ní místo i takové pohádkové texty, jejichž vyznění, provázené naturalisticky zachycenými motivy krutosti a zla, se může dostávat do rozporu s tím, jak chápe motivace jednání pohádkových postav a vítězství dobra současný dětský čtenář (viz *O maceše čarodějnici, O koňské hlavě, O hodné Bětce a zlé Julianě*).

Na poptávku knižního trhu, jenž se zejména v první polovině devadesátých let sytil substandardními překlady a necitlivými adaptačními úpravami folklórních i autorských pohádkových látek, pak odpověděla řada nakladatelských domů založením pohádkových edic uspořádaných podle tematického kritéria či hlediska kulturně–geografického. Nakladatelství Albatros v ediční řadě *Nejkrásnější pohádky* skloubilo náročnost editorského přístupu se čtenářskou atraktivitou a od roku 1995 vydalo dvanáct výborů „z pokladů našich a světových pohádkářů“, z nichž každý svazek byl věnován některému z pohádkových protagonistů (například *Nejkrásnější pohádky o třech sestřích*, 1995; *Nejkrásnější pohádky o čarodějnicích*, 1996; *Nejkrásnější pohádky o strašidlech*, 1997; *Nejkrásnější pohádky o vodnících a mořských bytostech*, 2000; *Nejkrásnější pohádky o princích*, 2005).

Specializovanou edici jinonárodních mýtů, pohádek a legend (Mýty, pohádky a legendy) připravilo nakladatelství Argo. Edice, která čítá již více než tři desítky svazků, čerpá z vypravěčské tradice různých národů a kontinentů napříč celým světem a ponechává příběhům jejich nestylizovanou drsnost a syrovost, s níž se dotýkají každodenních i existenciálních problémů lidstva. Zatímco některé soubory míří vysloveně k dospělému čtenáři, jiné – orientované především k pohádkovým látkám – lze nabídnout i dětským recipientům (například *Strašidelný chrám v horách. Japonské lidové pohádky a pověsti*, 2009; *Paní moře. Řecké pohádky*, 2009; *Pomsta hadů. Mýty tchajwanských domorodců*, 2010 aj.).

S edicemi světových pohádek pro děti přichází i nakladatelství Brio, které v řadě *Pohádky z celého světa* představuje překlady pohádkových souborů

3 STRÁNECKÁ, F. *Moravské národní pohádky*. Brno: Jota, 1991.

Also the Brio publishing house came with editions of world fairy tales for children presenting translations of fairy tale anthologies with illustrations of Czech artists in their edition *Pohádky z celého světa* [Fairy tales from all over the world] (e.g. *Africké pohádky* [African fairy tales] illustrated by Miloš Kopták, 2006; *Čínské pohádky* [Chinese fairy tales], 2007 and *Keltské pohádky* [Celtic fairy tales], 2009 illustrated by Renáta Fučíková). The edition *Pohádkový kolotoč* [Fairy tale merry-go-round] emphasizes the thematic aspect giving more space to various original approaches of individual authors (Miloš Malý – *Pohádky ledového větru* [Fairy tales of icy wind], 2004; Martina Drijverová – *Pohádky z hor* [Fairy tales from the mountains], 2003; Magdalena Wagnerová – *Pohádky z moře* [Fairy tales from the sea], 2004; *Pohádky z vodních hlubin* [Fairy tales from water depths], 2004).

How an author may successfully deal with fairy tale and legendary topics of the folk origin may be illustrated by two representative anthologies by Vladimír Hulpach *Pohádkové vandrování po Čechách* [Fairy tale wandering about Bohemia] (1992) and *Pohádkové vandrování Moravou* [Fairy tale wandering about Moravia] (1998) which were created on the basis of a respectful number of sources and the author's collected stories. Hulpach divided Bohemia, Moravia and Silesia into several areas thus successfully putting into readers' minds an idea of rambling the Czech and Moravian countryside, also noticing matters of the German and Jewish origins established in the storytelling tradition and not often included in book editions of the past decades. In his exploration of legendary and fairy tale traditions Hulpach did not deal only with historically evidenced figures but also with fairy tale characters such as white and black ladies, midday witches, evil spirits and water sprites. A remarkable work thus appeared showing a surprising variability of some fairy tale types and bringing also interesting information about the past and the life of our ancestors. It is so because in the stream of the narrative Hulpach uncovers layers of fantasy on a probably historical core of legends or fairy tales without hiding his own updating part respecting the special character of the folk tradition.

Thematically unique and literarily exceptional is an anthology called *Jak chodil Kristus pán se svatým Petrem po světě* [How Christ the Lord and Saint Peter wandered about the world] (2005) where Vladislav Stanovský collected representative folk narratives about the earthly wanderings of Jesus Christ and Saint Peter.

Adaptation efforts of Czech writers began to focus more systematically not only on national fairy tale topics (e.g. Milada Motlová, Zuzana Nováková, Helena Lisická, Marta

s ilustracemi českých výtvarníků (například *Africké pohádky* s ilustracemi Miloše Koptáka, 2006; *Čínské pohádky*, 2007; *Keltské pohádky* s ilustracemi Renáty Fučíkové, 2009). Edice Pohádkový kolotoč akcentuje hledisko tematické a skýtá větší prostor k uplatnění různých autorských přístupů jednotlivých adaptátorů (Miloš Malý: *Pohádky ledového větru*, 2004; Martina Drijverová: *Pohádky z hor*, 2003; Magdalena Wagnerová: *Pohádky z moře*, 2004; *Pohádky z vodních hlubin*, 2004).

Ukázkou směřování k vlastnímu autorskému uchopení pohádkových a pověstových syžetů folklórního původu jsou dva reprezentativní soubory Vladimíra Hulpacha *Pohádkové vandrování po Čechách* (1992) a *Pohádkové vandrování Moravou* (1998), které vznikly na základě úctyhodného množství pramenů i vlastního sběru. Hulpach v nich rozvrhl Čechy a Moravu se Slezskem do několika územních celků a úspěšně tak sugeroval toulky českou a moravskou krajinou. Všiml si rovněž látek německé a židovské proveniencce, které byly zakotveny ve vypravěčské tradici, ačkoli se do knižních vydání v minulých desetiletích často nedostávaly. Na své pouti za pověstovou a pohádkovou tradicí sledoval nejenom historicky doložené osobnosti, ale také kouzelné postavy jako bílé a černé paní, polednice, rarachy či vodníky. Vznikl tak pozoruhodný celek, který ukazuje překvapivou variabilitu některých bájných typů a přináší rovněž zajímavé informace o minulosti a životních zvyklostech našich předků. Hulpach totiž v toku vyprávění odhaluje nánosy fantazie na pravděpodobném historickém jádru pověsti či pohádky a nezastírá ani vlastní aktualizační vklad, respektující svéráz folklórní tradice.

Tematicky ojedinělou a literárními kvalitami výjimečnou pohádkovou sbírkou je kniha *Jak chodil Kristus pán se svatým Petrem po světě* (2005), v níž Vladislav Stanovský shromáždil reprezentativní lidová vyprávění o pozemském putování Ježíše Krista a svatého Petra.

Adaptační úsilí českých literátů se začalo systematictěji upírat nejenom k domácím pohádkovým látkám, ztvárňovaným například Miladou Motlovou, Zuzanou Novákovou, Helenou Lisickou, Martou Šrámkovou nebo Oldřichem Šuleřem, ale i k látkám zahraničním, jak ukazují práce Jana Vladislava, Vladislava Stanovského či Pavla Šruta. Ve zpřístupňování orientálních pohádkových látek,

Šrámková, Oldřich Šuleř) but also on foreign ones (Zuzana Nováková, Jan Vladislav, Vladislav Stanovský, Pavel Šrut). The tradition of retelling Oriental fairy stories, Old Egyptian myths and legends has been taken over by Jiří Tomek (*Dary krále džinů* [Gifts of the king of djinns], 1995; *Bohové a faraoni* [Gods and pharaohs], 2000; *Perlová zahrada* [The garden of pearls], 2007).

Besides experienced writers of children's literature these works were also sporadically written by authors appearing in the literature for children and youth only exceptionally. In a fairy tale collection written by Karel Křepelka and called *Tančící hvězdy* [Dancing stars] (1995), including fifteen fairy tales "from all parts of the world", the earthiness of folk narrative is balanced by fragility of poetic metaphors.

In the early 1990s prominence was given especially to adaptations of Jewish and Roma fairy tale topics that had not had enough space in the previous decades. A fairy tale anthology by Leo Pavlát called *Osm světél* [Eight lights] (1992), whose Czech edition was preceded by French, English, German and Dutch editions, is characterized by a respectable representation of Jewish stories with a wide time–space view. In the context of Czech literature for children and youth Pavlát's narratives were not only an informed insight into Jewish sacred texts and mysticism but also a generally valid narrative about the necessity of tolerance. The final part of the book, the composition of which skillfully reflects the Jewish feast of Hanukkah, brings funny stories about residents of Chelm. The characterization of blinded Chelm wiseacres evokes associations with the Basket Case townspeople confirming the international character of fairy tale topics.

A description of the Roma culture and mentality is given in the fairy tale book *O Mamě Romě a romském pámbíčkoví* (2001) [About Mother Roma and the Roma good Lord] by Hana Doskočilová. The book has another, more precise, title *Twelve Roma commandments as they are told by Roma mothers to their children* and describes the legendary origin and formation of the characteristic features of the Roma people. Mother Roma is the highest authority for Romanies creating their moral code and watching over its observation. She is linked with God whom, a little old man wizened because of sadness for human pride, she carries as one of her children in her canvas on the long way from slavery to freedom in a new home. Doskočilová offers a view of the Roma identity being formed in her fairy tale stories and parables that result in apt "commandments".

staroegyptských mýtů a legend pokračoval Jiří Tomek (*Dary krále džinů*, 1995; *Bohové a faraoni*, 2000; *Perlová zahrada*, 2007).

Vedle osvědčených tvůrců dětské literatury zpestřovaly tento prostor rovněž ojedinělé počiny autorů, kteří do literatury pro děti a mládež vstupovali jen výjimečně. V pohádkovém souboru Karla Křepelky *Tančící hvězdy* (1995), který čítá patnáct pohádek „ze všech světových stran“, zemitost lidového vypravěčství vyvažují křehké básnické metafory.

Na začátku devadesátých let 20. století nabyly na aktuálnosti zejména adaptace židovských a romských pohádkových látek, jimž se v předchozích desetiletích nedostávalo adekvátního prostoru. Pohádkový soubor Lea Pavláta *Osm světél* (1992), jehož českému vydání předcházela francouzská, anglická, německá a holandská edice, se vyznačuje reprezentativním zastoupením židovských příběhů s širokým časoprostorovým záběrem. V kontextu české literatury pro děti a mládež Pavlátova vyprávění představovala nejen zasvěcený vhled do židovských posvátných textů a mystiky, ale rovněž obecně platnou výpověď o nutnosti tolerance. Závěrečný oddíl knížky, jejíž kompozice důmyslně odráží židovský svátek chanuka, přináší úsměvné historky o obyvatelích Chelmu. Charakteristika zaslepených chelmských mudrlantů vyvolává asociace s kocourkovskými rozumbrady a stvrzuje nadnárodní povahu pohádkových látek.

Obraz romské kultury a mentality podává v pohádkové knize *O Mamě Romě a romském pámbíčkově* (2001) Hana Doskočilová. Publikace se zpřesňujícím podtitulem *Dvanáct romských příkázání, jak je svým dětem vypravují romské maminky* líčí legendární vznik a formování charakteristických rysů romského národa. Mama Roma je pro Romy nejvyšší autorita, to ona vytváří jejich mravní kodex a bdí nad jeho dodržováním. Je propojena s Bohem, kterého v podobě staříka scvrklého smutkem plynoucím z lidské pýchy nese v loktuši na dlouhé cestě od otroctví k svobodnému životu v novém domově. Doskočilová nabízí pohled na utváření romské identity v autorských pohádkových příbězích a podobnostech, která ústí v trefná „příkázání“.

Nezanedbatelnou roli v kontextu současné pohádkové literatury sehrávají i některé reedice. Dokládají tak univerzální hodnoty pohádkového žánru, zprostředkovaného z inovovaných vypravěčských pozic, ovšem s respektem